

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

จากหลักฐานทางวัฒนธรรม ได้แสดงการเข้ามาอยู่อาศัยในแถบเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่สมัยโลหะจนกลายเป็นชุมชนขึ้น ในการศึกษาความเป็นมาของชาติไทยนั้น อาศัยบันทึกจดหมายเหตุของจีนเป็นส่วนใหญ่ ได้มีการกล่าวถึงพวกคนป่าแห่งลุ่มน้ำแยงซีเกียงตอนใต้ว่า อยู่ได้อานาจจีน พวกนี้ดินร่นที่จะตั้งตนเป็นอิสระอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต่อมาได้มีการอพยพลงใต้และได้กลายมาเป็นบรรพบุรุษของไทยในปัจจุบัน นั่นคือจุดเริ่มต้นของการอพยพลงมาสู่ทางใต้ โดยไม่หยุดยั้งเวลาต่อมา

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนได้มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยมีลักษณะการอพยพเข้ามาเป็นระลอก ๆ ช่วงแรกผู้ที่อพยพมาส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นชาวนา ซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ เข้ามาแบบเสียผีหมอนใบเพราะปัญหาภัยธรรมชาติ เมื่อเข้ามาในประเทศไทย ก็เริ่มจากการเป็นแรงงานเหมืองแร่ จนมีกิจการเป็นของตนเอง ส่วนระลอกหลังเป็นการอพยพของชาวจีนที่มีความรู้และเงินทอง ที่เข้ามาด้วยเหตุผลทางการเมือง พวกนี้ได้ได้เต้าจากอาชีพเสมียน และพบความสำเร็จในอาชีพเช่นเดียวกับพวกแรก

จากข้อมูลตัวเลข ที่มีการบันทึกไว้ตั้งแต่ในอดีตจวบจนปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นว่ามีการอพยพของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนี้

ในรัชกาลที่ 1 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การอพยพยังคงมีน้อยและมีการเพิ่มมากขึ้น ในปลายสมัยรัชกาลที่ 2 ประมาณว่าอพยพเข้ามาปีละ 7,000 คน ปลายรัชกาลที่ 3 ปีละ 15,000 คน ซึ่งหากเป็นไปตามนี้แล้ว จะมีชาวจีนถึงจำนวน 250,000 คน อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ (นิจ ทองโลภิต แปล, 2514) ในสมัยรัชกาล ที่ 4 สังฆราชปาลเลอกัวส์บันทึกไว้ว่า ในพ.ศ. 2393 มีประชากรทั้งหมดประมาณ 6 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นชาวจีนอพยพถึง 1.5 ล้านคน (สันต์ หิโกลบุตร แปล, 2520)

จากรายงานผู้โดยสารเข้า-ออกเมืองไทยใน พ.ศ.2444 และพ.ศ.2445 สมัยรัชกาลที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า ชาวจีนได้อพยพเข้ามา มีจำนวนปีละหมื่น ๆ คน มีชาวจีนอพยพเข้าประเทศมากกว่าผู้อพยพออก ทำให้กลุ่มชาวจีนขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และกระจายไปตั้งหลักแหล่งทั่วประเทศ

เมื่อมีการสำรวจสำมะโนครัวชาวจีนในกรุงเทพมหานคร ร.ศ.128 (พ.ศ.2453) นั้น ได้ระบุจำนวนชาวจีนแยกตามถิ่นฐานและภาษาพูด ดังนี้

- 1.จีนแต้จิ๋ว มีจำนวน 86,298 คน เป็นชาย 78,091 คน หญิง 8,207 คน
- 2.จีนฮกเกี้ยน มีจำนวน 22,190 คน ชาย 19,823 คน หญิง 2,367 คน
- 3.จีนกวางตุ้ง มีจำนวน 30,129 คน ชาย 25,978 คน หญิง 4,151 คน
- 4.จีนไหหลำ มีจำนวน 13,068 คน ชาย 12,165 คน หญิง 903 คน
- 5.จีนแคะ มีจำนวน 10,820 คน ชาย 9,411 คน หญิง 1,409 คน

ต่อมาได้บันทึกสถิติคนต่างด้าวที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ปี พ.ศ.2532 ว่า มีจำนวนชาวต่างด้าวทั้งหมด 291,984 คน เป็นชาวต่างด้าวเชื้อสายจีนจำนวน 254,777 คน และกรุงเทพมหานครเป็นบริเวณที่มีชาวต่างด้าวอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2533) ในปี พ.ศ. 2536 พบว่ามีคนจีนตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวน 232,677 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2537)

ส่วนสถิติคนจีนที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยปัจจุบัน พบว่ามีคนจีนตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเป็นผู้ชายจำนวน 148,201 คน ผู้หญิงจำนวน 80,983 คน รวมเป็นจำนวน 229,184 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2540) แสดงให้เห็นถึงจำนวนตัวเลขลดลง จากอดีตจำนวนมาก สาเหตุจากปัจจัยต่าง ๆ อย่างเช่น นโยบายของรัฐบาลไทยที่พยายามกลืนกลายคนจีน และตัวคนจีนเองที่กลัวเสียประโยชน์ เนื่องจากเชื้อชาติจีน ของพวกเขา... ทำให้พวกเขาขาดสิทธิ์ที่จะมีหุ้นส่วนเป็นเจ้าของชาติไทย (เกษียร เตชะพีระ,2537:105) ดังนั้นชาวจีนจึงมีการเปลี่ยนชื่อแซ่ และมีผู้สืบสกุล สืบทอดวัฒนธรรมจีน แต่มีสัญชาติไทย เป็นต้น

ชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยนั้น เราสามารถแบ่งแยกออกตามภาษาพูดได้ 6 กลุ่ม ดังนี้
คือ

1. จีนกวางตุ้ง (Cantonese) เป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลกวางตุ้ง และตามภาคต่าง ๆ ทางตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลกวางตุ้ง ด้วยเหตุที่ว่ามาจากแหล่งอุตสาหกรรมของจีน จีนพวกนี้จึงมีความชำนาญในด้านช่าง งานเครื่องจักรกล จึงทำงานในแถบที่มีโรงสีข้าว โรงเลื่อย และงานเหมืองแร่
2. จีนแต้จิ๋ว (Teachiu) จีนพวกนี้อยู่ตามเมืองต่าง ๆ ของซัวเถา และบริเวณแม่น้ำฮั่น ในมณฑลกวางตุ้ง ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเรียกว่า เซาซุ เนื่องจากมณฑลแต้จิ๋วเป็นตลาดการค้า ดังนั้นกลุ่มจีนกลุ่มนี้จึงมีความชำนาญพิเศษในด้านการค้า
3. จีนฮกเกี้ยน (Fukenesese) จีนพวกนี้อยู่ทางภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน โดยมีเมืองฮั้วหมิงเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากมาจากดินแดนที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุของจีน พวกนี้จึงทำเหมืองแร่เป็นอาชีพหลัก
4. จีนแคะ (Hakka) จีนพวกนี้อยู่ตามนอกเมืองเป็นแถวตะวันออกและตะวันตก จากมณฑลฮกเกี้ยนไปจนถึงกวางตุ้ง และในระหว่างช่องเขาที่เป็นแนวทาง ไปจนถึงทางเหนือของมณฑลกวางตุ้ง เนื่องจากมาจากถิ่นที่แห้งแล้งไม่มีทรัพยากรที่สมบูรณ์ ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพรับจ้าง และเป็นพวกที่มีประสิทธิภาพสูงในการสร้างทางรถไฟ
5. จีนไหหลำ (Hainanese) จีนพวกนี้เป็นประชากรส่วนใหญ่ของเกาะไหหลำ จีนกลุ่มนี้มีความละเอียดถี่ถ้วน ทำงานประณีต จึงเป็นช่างฝีมือชั้นหนึ่ง และเนื่องจากจีนกลุ่มนี้มาจากแหล่งอุตสาหกรรมต่อเรือของประเทศจีน จึงเป็นแรงผลักดันให้ชาวจีนไหหลำเดินทางขึ้นไปทางเหนือที่อุดมไปด้วยไม้สัก และดำเนินกิจการต่อเรือที่ปากน้ำโพ รวมทั้งมีความชำนาญในงานประมงด้วย นอกจากนี้บางส่วนยังไปเป็นคนรับใช้ตามบ้านฝรั่งอีกด้วย

6. จีนกลุ่มอื่น ๆ เช่น จีนที่มาจากมณฑลยูนนานและไต้หวัน เชียงไฮ้ และเมืองนิงโปบ้าง แต่มีจำนวนน้อย ได้แก่ จีนฮ่อ หรือเป็นจีนค้าคาราวานตามเส้นทางชุนเขาแถบมณฑลยูนนาน และมณฑลกว๋างสี และจีนหย่า ซึ่งหมายถึงจีนที่นิยมในวัฒนธรรมตะวันตก (วินัย ผู้นำพล, 2532)

G. William Skinner (1957:212) ได้ประมาณสัดส่วนของชาวจีนในประเทศไทย ในปีคริสต์ศักราช 1955 ไว้ดังนี้ คือ ชาวจีนแต้จิ๋ว ร้อยละ 56 ชาวจีนแคะ ร้อยละ 16 ชาวจีนไหหลำ ร้อยละ 12 ชาวจีนกว๋างตุ้ง ร้อยละ 7 และชาวจีนฮกเกี้ยน ร้อยละ 7 ที่เหลือร้อยละ 2 เป็นชาวจีนกลางและชาวจีนไต้หวัน ซึ่งหากรวมแล้วชาวจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศ และอาศัยในกรุงเทพมหานครเป็นส่วนใหญ่ โดยมีการรวมตัวเป็นกลุ่มตามแหล่งต่าง ๆ เช่น เขาวราช ลำเพ็ง เป็นต้น สำหรับในปัจจุบันนี้การประมาณสัดส่วนของชาวจีนในประเทศไทยนั้น สามารถดูได้จากจำนวนสมาชิกของสมาคมจีนกลุ่มภาษาต่าง ๆ ในปี 2540 ซึ่งสามารถกำหนดได้ดังนี้ คือ ชาวจีนแต้จิ๋ว ร้อยละ 55 ชาวจีนแคะ ร้อยละ 28 ชาวจีนไหหลำ ร้อยละ 8 ชาวจีนฮกเกี้ยน ร้อยละ 6 และชาวจีนไต้หวัน ร้อยละ 3 (จากการสอบถามจำนวนสมาชิกของสมาคมกลุ่มภาษาในปี 2540)

เมื่อพิจารณาจำนวนชาวจีนในประเทศไทยแล้ว พบว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่น่าสนใจแก่การศึกษา ดังที่ ภูวดล ทรงประเสริฐ (2519) ได้กล่าวไว้ว่า "สำหรับในประเทศไทยชาวต่างด้าวที่ควร จะเอาใจใส่ และให้การศึกษาเป็นพิเศษ คือ ชาวจีน เพราะชาวจีนเป็นชนต่างด้าวที่มีจำนวนมากที่สุด ในบรรดาคนต่างด้าวชนิดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย และยิ่งกว่านี้ชาวจีนต่างด้าว และลูกหลานชาวจีนที่มีสัญชาติไทย แต่ยังคงยึดถือวัฒนธรรม และแนวทางแห่งชีวิตตามแบบจีน บุคคลเหล่านี้ยังมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ต่อประเทศไทยอีกด้วย"

ชาวจีนส่วนใหญ่มีความผูกพันและติดต่อกันอย่างใกล้ชิด และยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เราสามารถมองเห็นการดำรงชีพของชาวจีนในเมืองไทย ซึ่ง Blanchard (1958:412-414) ได้กล่าวไว้ดังนี้ "กลุ่มชนชั้นสูง (Elite) ไม่มีการแบ่งแยกกันมากนักในระหว่างเชื้อชาติ(โดยเฉพาะชาวจีน) ในวงการธุรกิจมีทั้งชาวจีนและชาวไทยทำรวมกัน ชาวจีนส่วนใหญ่มีชื่อแบบไทย ต่างอยู่ในสังคมเดียวกัน ส่งลูกหลานไปโรงเรียนเดียวกัน แต่งงานระหว่างพวกเดียวกัน"

และกล่าวถึง ชาวจีนที่อนุรักษ์วัฒนธรรมจีนว่า "สำหรับกลุ่มชนชั้นกลาง จะมีความแตกต่างระหว่างคนไทยและคนจีนอยู่มาก คนจีนส่วนมากทำการค้า มีจุดประสงค์ที่ต้องการความร่ำรวย และดำรงวัฒนธรรมแบบจีนไว้ พยายามต่อสู้ให้มีโรงเรียน สนับสนุนหนังสือพิมพ์ มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาวจีนในที่อื่น ๆ และพวกจีนในชั้นนี้จะยึดแบบอย่างชนชั้นกลางและชั้นสูงในสังคมฮ่องกง และชาวจีนในกลุ่มชนชั้นกลางนี้เอง ที่เป็นกระดูกสันหลังของชุมชนจีนทั้งหมดในประเทศไทย"

จากข้อความเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทย มีนโยบายผลมกมกลืนให้ชนกลุ่มน้อยชาวจีนในประเทศไทย แต่กลุ่มชาวจีนบางกลุ่มกลับพยายามดำรงวัฒนธรรมของตน โดยให้ลูกหลานเรียนภาษาจีน เป็นต้น แต่กระนั้นก็พบว่า นโยบายการผลมกมกลืนของรัฐบาลไทย ประสบความสำเร็จพอสมควร ในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชาวจีน ดังที่ ยูฟเรศ มิลลิแกน (2510) ได้ศึกษาชีวิตของคนจีนในประเทศไทย พบว่า

"ในปัจจุบันนี้โครงสร้างบางอย่างของสังคมจีนได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในเรื่องแบบฉบับในการดำเนินชีวิต คนจีนได้เปลี่ยนทัศนคติไปหลายประการ เช่น การถือว่าเมืองไทยเป็นบ้านเกิด เมืองนอน การใช้ภาษาไทยในครอบครัวมากขึ้น การจัดบ้านแบบตะวันตก การเปลี่ยนแปลงมาประกอบอาชีพ (รับราชการ)"

และ Coughlin (1960) ได้เขียนถึง คนจีนในประเทศไทยว่า "ชาวจีนโพ้นทะเลได้เปลี่ยนวิถีชีวิตไปแล้ว ทั้งด้านวัฒนธรรมและสังคม แบบพฤติกรรมของคนจีนพวกนี้ไม่สามารถเข้ากันได้ กับพวกที่ยังอยู่ในแถบชนบททางใต้ของประเทศจีนอีกต่อไป"

ส่วนวัฒนธรรมด้านศาสนา และความเชื่อของชาวจีนนั้น เราสามารถมองจากพิธีกรรมงานศพได้ ดังที่สมบุญ สุขสำราญ (2530) ได้กล่าวไว้ว่า "ความเชื่อเกี่ยวกับงานศพนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับคนทุกเชื้อชาติ และการจัดพิธีศพสามารถสะท้อนให้เห็นถึง ความเชื่อทางศาสนาได้ชัดเจนที่สุด" และเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งต่อวิถีชีวิตของชาวจีนในประเทศไทย... เป็นการให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวด้วยคติที่ว่า เมื่อบิดามารตายังมีชีวิตอยู่ก็เลี้ยงดูท่าน เมื่อท่านตายไปให้ทำพิธีกรรมโดยฝังศพท่านตามประเพณี การสนองตอบต่อท่าน เป็นการแสดงความกตัญญู กตเวที (สุชาติ ตันตสุรฤกษ์, 2529)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนนับถือศาสนาพุทธมหายาน และลัทธิขงจื้อ ซึ่งเน้นเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแตกต่างจากคนไทย ดังนั้น ลักษณะของพิธีกรรมงานศพของชาวจีน จึงมีความแตกต่างจากพิธีกรรมงานศพของคนไทยด้วย ดังนี้

1. ประเพณีงานศพของชาวจีนไม่มีการเผาศพ มีแต่ฝังศพเท่านั้น
2. จะเผาก็แต่วัตถุที่สมมุติขึ้น
3. ทำการเซ่นไหว้ด้วยอาหารหวาน คาว
4. ทำพิธี "กงเด็ก" ส่งวิญญาณผู้ตายขึ้นสวรรค์ (อติรส, 2526:33)

ดังนั้นปัญหาวิจัยคือ การศึกษาเกี่ยวกับพิธีศพของชาวจีนในไทยว่า มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนแปลงไปทิศทางใด ปัจจัยด้านการศึกษา เศรษฐกิจ อีกทั้งวิถีภูมิ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพิธีกรรมงานศพ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร หรือมีปัจจัยอื่นใดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนอกจากนี้

อีกทั้งพิธีกรรมงานศพ ที่ยังคงอยู่ได้ในปัจจุบันของชาวจีนนั้น ปัจจัยด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยดำรงไว้ได้อย่างไร และแนวโน้มอนาคต ของพิธีกรรมงานศพของชาวจีน จะเป็นเช่นไร

ดังนั้นการศึกษาเรื่อง "การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศพของชาวจีนที่วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร" จึงเป็นการศึกษา เพื่อเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับชนกลุ่มน้อยชาวจีน ดังคำกล่าวที่ว่า "รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง" จากการศึกษาทำให้เรารู้จัก และเข้าใจคนจีนจากวัฒนธรรม ซึ่งมาจากพื้นฐานความคิดของความเป็นตัวตนของเขา ที่นับว่าเป็นพื้นฐานของแนวคิด และปฏิบัติต่าง ๆ ของชาวจีนในด้านต่าง ๆ ด้วย ทำให้เราเข้าใจในความเป็นคนจีน ทั้งในส่วนของความคิดและการกระทำ และเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนจีนในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับคนจีนในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงในพิธีกรรมงานศพของชาวจีนในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิด การดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพชาวจีน
3. เพื่อศึกษาพิธีกรรมในอดีต ปัจจุบันของพิธีกรรมงานศพชาวจีน
4. เพื่อศึกษาแนวโน้มของพิธีกรรมงานศพชาวจีนในอนาคต

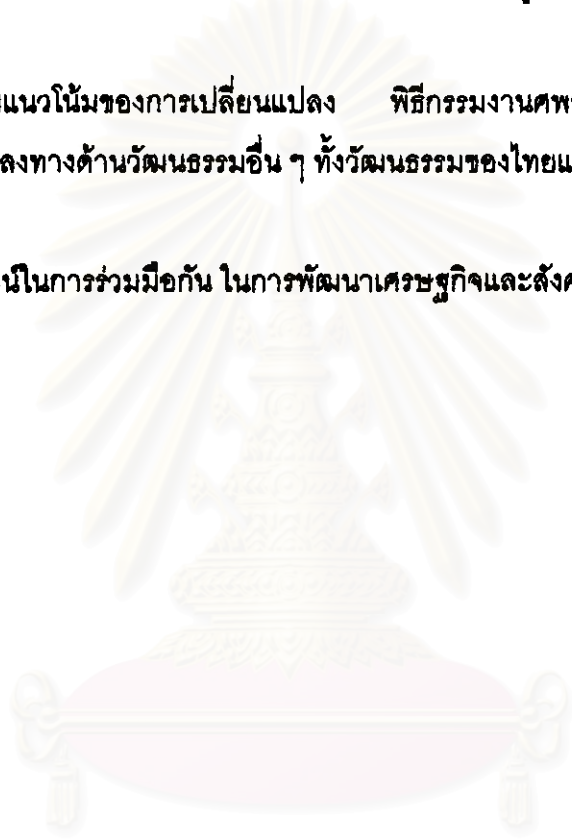
ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้มีขอบเขตการศึกษางานศพของคนจีน ที่วัดหัวลำโพง และศึกษาเจาะลึกระดับบุคคล ซึ่งจะต้องออกนอกพื้นที่โดยติดตามไปสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม และพูดคุยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายนั้น ๆ ยังชุมชนที่อยู่อาศัยหรือติดต่อ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานความคิดของบุคคลนั้นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจ วัฒนธรรมพิธีกรรมงานศพของ ชาวจีน ซึ่งกลายมาเป็น ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งคนไทยต้องพบเห็นและเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย
2. ทำให้ทราบปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมงานศพของชาวจีนคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไป
3. ทำให้ทราบแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง พิธีกรรมงานศพชาวจีน เพื่อเป็นแนวทาง ศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งวัฒนธรรมของไทยและวัฒนธรรมต่างชาติ
4. เพื่อประโยชน์ในการร่วมมือกัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ บรรลุเป้าหมาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาหัวข้อ " การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศของชาวจีนที่วัดหัวลำโพงใน กรุงเทพมหานคร" พบว่า แนวคิดและทฤษฎีที่จะใช้ครอบคลุมสาระสำคัญของข้อมูลนั้น มีลักษณะ ที่ไม่ชัดเจนเพียงพอ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีหลากหลายด้วยกัน ในการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจงานวิจัยฉบับนี้ ดังนี้

1. วัฒนธรรม (Culture)
2. พิธีกรรม (5ituals)
3. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change)
4. การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation)
5. ความทันสมัย (Modernization)
 - การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization)
 - การกลายเป็นเมือง (Unbanization)
 - การกลายเป็นระบบราชการ (Bureaucratization)
6. กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity)
7. การธำรงวัฒนธรรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. แนวคิดวัฒนธรรม (Culture)

การให้ความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" นั้น ปรากฏว่า นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย "วัฒนธรรม" ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 ได้ให้ความหมายว่า "วัฒนธรรม" คือ สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ

ไทเลอร์ กล่าวว่า "วัฒนธรรม" คือ สิ่งทั้งหมดที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ความสามารถ และพฤติกรรมที่กระทำเป็นนิสัย ซึ่งมนุษย์ได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

Joseph S. Roneck and Roland L. Warren อธิบายว่า "วัฒนธรรม" คือ วิถีชีวิต ซึ่งสังคมมนุษย์ทำให้เจริญขึ้นเพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อความปลอดภัย ความถาวรแห่งเชื้อสาย และการจัดระเบียบแห่งประสบการณ์ของสังคม วัฒนธรรม คือ ประมวลแห่งงานทางวัตถุ แบบหรือกระบวนแห่งองค์การทางสังคม แบบแผนความประพฤติ ที่ได้รับการอบรมมาแล้ว ความรู้ ความเชื่อถือ และการดำเนินงานด้านอื่น ๆ ทั้งปวง ซึ่งได้มีการทำให้เจริญขึ้นในสังคมมนุษย์ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงได้แก่การจัดการกับเหตุแวดล้อมของมนุษย์

อันเคลิต กล่าวว่า "วัฒนธรรม" คือ ผลรวมอันยิ่งใหญ่ของวัตถุความคิด ความรู้ วิถีทางของการทำสิ่งต่าง ๆ การปฏิบัติที่เป็นนิสัย ค่านิยม และทัศนคติทั้งหมด ซึ่งคนรุ่นชั่วอายุหนึ่งในสังคมถ่ายทอดให้รุ่นชั่วอายุถัดไป (อ้างถึงใน ยุพิน คล้ายมนต์.2536:47)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งามพิศ สัตย์สงวน (2538:2) ได้ให้ความหมายว่า "วัฒนธรรม" หมายถึง วิถีชีวิต หรือชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกด้าน มนุษย์ในทุกสังคมจะมีพฤติกรรมทางสังคมไปตามประเพณี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร การกินอยู่หลับนอน การล่าสัตว์ การแสดงออกซึ่งความรักในการเลี้ยงดูลูก ๆ การรักษาพยาบาล การตอบโต้ต่อความตาย และเรื่องอื่น ๆ วัฒนธรรมถูกแสดงออกมาให้เห็นได้โดยแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ

นอ.สมภพ ภิรมย์ (2528:4) ได้ให้คำจำกัดความของ "วัฒนธรรม" ไว้ดังนี้คือ "วัฒนธรรม" คือ วิถีชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่งซึ่งประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความเจริญของชุมชนนั้น และอนุรักษ์สืบต่อไป จนเป็นจารีตประเพณี ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงย่อมเป็นไปได้

จากการให้นิยามของคำว่า "วัฒนธรรม" นั้น ผู้วิจัยได้นำมาประมวล และประยุกต์ให้เข้ากับงานวิจัย โดยให้ความหมายว่า

"วัฒนธรรม" หมายถึง วิถีชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ความเป็นอยู่ของมนุษย์กลุ่มนั้นทุกด้าน อย่างเช่น ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี การตอบโต้ต่อความตาย เป็นต้น โดยมีการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งคนรุ่นชั่วอายุหนึ่งในสังคมจะถ่ายทอดให้รุ่นชั่วอายุถัดไป ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม วัฒนธรรมจะแสดงออกมาให้เห็น โดยแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงได้

สุพัตรา สุภาพ (2540:35) ได้กล่าวอ้างอิงถึง Ogburn ซึ่งได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บ้าน วัด หอประชุม เป็นต้น

2. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non-material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในชนกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรม (abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

และบุญยงค์ เกศเทศ (2536:24-25) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมว่า ประการแรก เป็นมรดกของสังคม หมายถึงเป็นสิ่งที่คนแต่ก่อนสั่งสมหรือประพุดิโดยที่เห็นว่าเป็นดีว่ามีประโยชน์ร่วมกัน ประการที่สอง เป็นวิถีชีวิต หมายถึง เป็นแนวทางหรือคติในการดำรงชีวิต หรือใช้ชีวิต ดำเนินร่วมกันได้ด้วยความราบรื่น และประการสุดท้าย เป็นประเพณีอันหมายถึงการสืบทอดกันมานาน โดยที่สังคมนั้นรักษาไว้และถ่ายทอดสืบเนื่องกันต่อไปเรื่อย ๆ

ดังนั้นพิธีกรรมงานศพของชาวจีน จัดว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนกลุ่มน้อย คือ ชาวจีน โดยมีลักษณะเป็นองค์พิธี คือ เป็นพิธีกรรมนั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. แนวคิดพิธีกรรม (5ituals)

เราสามารถเห็น ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับพิธีกรรม จากการศึกษาของ Edmund Leach (1954:อ้างถึงในวาทสนา อรุณกิจ:13) ที่มองพิธีกรรมทางศาสนาว่าเป็นรูปแบบ หรือ วัฒนธรรมอันจะเป็นสัญลักษณ์ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างสังคม โดยได้แสดงแนวความคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมเอาไว้ว่า

“ วัฒนธรรม คือ รูปแบบแต่โครงสร้างสังคมเป็นเนื้อหา และโครงสร้างสังคมถูกนำมา แสดงออก ในรูป วัฒนธรรม (Culture form) เป็นการแสดงออกทางพิธีกรรม (5itual expression) พิธีกรรมนี้ทำให้ทราบถึง สถานภาพและบทบาทของบุคคลในสังคม และจะสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างสังคมได้ ”

ส่วน Victor Turner (1970:6-11: อ้างถึงใน จินตนา กาญจนถวัลย์:29) ได้วิเคราะห์ สัญลักษณ์ทาง พิธีกรรมในสังคมเดมบู (Ndembu) แล้วแบ่งพิธีกรรมของเดมบูออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. Life Crisis เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์การดำเนินชีวิต ซึ่งได้แก่ พิธีการเกิด พิธีจากเด็กเข้าสู่วัยหนุ่มสาว พิธีแต่งงาน พิธีการตาย เป็นต้น ตัวอย่างเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้ เช่น พิธีศพ นั้น เผ่าเดมบูจัดทำพิธีอย่างใหญ่โต เพื่อเป็นการแสดงความสำคัญของผู้ตาย โดยเน้นการจากไปของผู้ตาย

2. Site of affliction พิธีการสะเดาะเคราะห์ หรือปรับสถานภาพคนให้ดีขึ้น พิธีกรรมจะถูกสร้างให้อิ่งใหญ่ อย่างน้อยทุก ๆ 3 ปี

สำหรับ Arnold van Gannep (1960:4-12 อ้างถึงในวาสนา อรุณกิจ:หน้า 11) ได้ศึกษาพิธีเกี่ยวกับการตาย โดยอธิบายพิธีกรรมในเชิงการหน้าที่ และได้จำแนกพิธีกรรมออกอย่างละเอียดดังนี้

1. Sites of separation พิธีกรรมแยก อันได้แก่ พิธีที่แยกผู้ตายออกจากสังคมของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่
2. Sites of incorporation พิธีกรรมรวม บางสังคมถือว่าพิธีศพเป็นพิธีรวมซึ่งผู้ตายจะต้องเข้าไปรวมอยู่ในสังคมใหม่ซึ่งเป็นโลกของวิญญาณ
3. Sites of transition พิธีกรรมที่เปลี่ยนสภาพ จากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งเมื่อตายไปแล้ว ผู้ตายจะเปลี่ยนสภาพกลายเป็นวิญญาณ
4. Sites of purification พิธีกรรมชำระล้างมลทิน ทำให้เกิดความบริสุทธิ์ การอาบน้ำศพถือว่าเป็นการชำระล้างมลทินของผู้ตายให้หมดสิ้นไปเพื่อให้ผู้ตายมีความสะอาดบริสุทธิ์
5. Sites of protection พิธีกรรมป้องกัน อันได้แก่ การไว้ทุกข์การที่บรรดาญาติผู้ตายได้ไว้ทุกข์นั้น เป็นการปลอมแปลงตัวไม่ให้มีจำได้ เป็นการป้องกันตัวไม่ให้มีมารบกวน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change)

5.H. Laner (1981: 3-31) กล่าวสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติในทุกสังคม เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยมองว่า เป็นปรากฏการณ์ในสังคมระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ การศึกษาอาจจะศึกษาในระดับเดียวหรือหลายระดับ การเปลี่ยนแปลงในระดับหนึ่งไม่จำเป็นต้องสำคัญต่ออีกระดับหนึ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงแต่ละระดับจะต้องสัมพันธ์กับปัจจัยด้วย และความหลากหลายของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดเป็นวัฏจักร เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรม

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมดา และทุกสิ่งในธรรมชาติต้องเปลี่ยนแปลง รวมถึงทุก ๆ ชีวิตของสังคม ถ้าพูดถึงโลกทางกายภาพเห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์มนุษยชาติเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะ เป็น เชื้อชาติ สติปัญญา แทบไม่พบสิ่งใดที่ยังคงสภาพอยู่ แต่ทุกอย่างมีการเคลื่อนไหว สำหรับ เหตุผลที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงนั้น ในบทที่ 13 ของหนังสือ กล่าวไว้ว่า เหตุผลที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น คือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแล้ว กลัวจะมีความสูญเสียตามมา

สุเทพ สุนทรภัสร์ (2515:559) มีความเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดจากตัวการหรือพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั่นเอง หรืออาจจะเกิดมาจากการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมก็ได้

สุพัตรา สุภาพ (2540) ได้แยกกระบวนการ (Process) ของการเปลี่ยนแปลงออกไปเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การค้นพบ (discovery) หมายถึง การได้ค้นพบสิ่งที่มีอยู่แล้ว และสามารถนำสิ่งนั้นมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น พบแร่ธาตุ น้ำมัน เชื้อโรค ต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อมีการนำเทคโนโลยีใหม่ มาช่วยทำให้สิ่งที่ค้นพบมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.การประดิษฐ์ (invention) เป็นการนำเอาความรู้ทางวิชาการ หรือเทคโนโลยีมาประดิษฐ์สิ่งใหม่บางอย่างขึ้นมา เช่น การนำเอาส่วนประกอบของเครื่องจักรกลต่าง ๆ มาประกอบเป็นรถยนต์ ซึ่งมีทั้งการประดิษฐ์ด้านวัตถุ (Material Inventions)และทางสังคม (Social Invention)

3.การเผยแพร่ (diffusion) ส่วนใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจาก การเผยแพร่วัฒนธรรม เป็นการกระจายตัวของวัฒนธรรมจากชนกลุ่มหนึ่งไปยังชนอีกกลุ่มหนึ่ง การเผยแพร่แบบนี้เกิดได้ทั้งภายในสังคมเดียวกัน หรือในระหว่างสังคมก็ได้ ถ้ามีความสัมพันธ์ต่อกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. แนวคิดการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation and Assimilation)

งามพิศ สัตย์สงวน (2538:38) ได้กล่าวว่า การติดต่อทางวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อชนสองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาติดต่อกัน แต่ละกลุ่มอาจจะให้อิทธิพลซึ่งกันและกันได้ แต่ถ้าการติดต่อเป็นไปในระยะเวลาสั้น ๆ ก็อาจไม่มีอิทธิพลที่ยาวนานได้ แต่ถ้าการติดต่อยาวนานขึ้น อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อกันได้ ซึ่งอาจเป็นการให้อิทธิพลฝ่ายเดียว หรือส่งผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่ายได้ นักมานุษยวิทยาใช้คำว่า "acculturation" เมื่อพูดถึงปรากฏการณ์ที่ว่านี้ แต่นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษใช้คำว่า "cultural contact" ซึ่งมีความหมายคล้าย ๆ กัน คือ ปรากฏการณ์ 2 วัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันเรื่อย ๆ และมีผลทำให้แบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมของวัฒนธรรมหนึ่ง หรือทั้งสองวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม ยังหมายถึงกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ด้วย

การผสมผสานทางวัฒนธรรม (assimilation) เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม มันเป็นผลมาจากการที่ปัจเจก หรือกลุ่มคนต่าง ๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่น ๆ การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้ นอกจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมแล้ว อาจมีการเปลี่ยนสัญชาติและการกระทำอื่น ๆ ที่ทำให้กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น การบวนการผสมผสานจะเกิดขึ้นเหมือนกัน ถึงแม้ว่าปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือช่วยกีดกัน กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม จะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

เรดฟิลด์ (Redfield) ลินตัน (Linton) และเฮอละโกวิทส์ (Herskovikts) (อ้างถึงใน สมเกียรติ สิกขารักษ์สกุล, 2537:7) ได้ให้นิยามการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่าเป็นปรากฏการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มบุคคล ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน (กลุ่มชาติพันธุ์) ได้เข้ามาติดต่อกัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่มในกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม

มิลตัน เอ็ม กอร์ดอน (Milton M. Gordon อ้างถึงใน สนิท สัมครการ.2525:23-27) ได้แสดง
ให้เห็นกระบวนการผสมผสานวัฒนธรรมดังนี้

ตารางที่ 1

ตัวแปรของการผสมผสานทางวัฒนธรรม (The Assimilation Variable)

กระบวนการย่อย (Subprocesses)	แบบหรือขั้นตอนของการผสมผสาน (Type or Stage of Assimilation)
เปลี่ยนแบบแผนวัฒนธรรม ไปสู่วัฒนธรรมของสังคม เจ้าของถิ่น(host Society)	การผสมผสานทางด้านพฤติกรรม หรือวัฒนธรรม (การติดต่อบetween วัฒนธรรม (Acculturation)
ได้รับการยอมรับให้เข้าเป็น สมาชิกในสมาคมสโมสร หรือสถาบันในระดับท้องถิ่นอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง	การผสมผสานทางด้านโครงสร้าง (Structural assimilation)
มีการแต่งงานระหว่างกลุ่ม อย่างแพร่หลาย	การผสมผสานทางด้านสมรส (Marital assimilation)
การพัฒนาความรู้สึกในด้าน การเป็นประชากรของสังคม เจ้าของถิ่นอย่างเต็มที่	การผสมผสานในแง่ของ เอกลักษณ์ (Identificational assimilation)
ปราศจากซึ่งความคิดอคติ (Absence of prejudice)	การผสมผสานในระดับทัศนคติ (Attitude receptional assimilation)

กระบวนการย่อย (Subprocesses)	แบบหรือขั้นตอนของการผสมผสาน (Type or Stage of Assimilation)
ปราศจากการถือเขาถือเรา (Absence of discrimination)	การผสมผสานในระดับการยอมรับทาง พฤติกรรม (Behavior receptional assimilation)
ปราศจากความขัดแย้งใน ค่านิยมและอำนาจ (Absence of value and power conflict)	การผสมผสานระดับพลเรือน (Civic assimilation)

จากตารางดัดแปลงดังกล่าว กอร์ดอน ถือว่า การติดต่อระหว่างวัฒนธรรมเป็นเพียงกระบวนการย่อยขั้นตอนหนึ่ง ของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเท่านั้น และตามแบบอุดมคติของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เขาเสนอไว้ นั้น ดูเหมือนเขาจะใจจะแสดงว่า

การติดต่อระหว่างวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเบื้องต้น ของการผสมผสานทางวัฒนธรรม ซึ่งหากดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ ไม่หยุดยั้งแล้ว ในท้ายที่สุดก็จะไปสู่ภาวะของการผสมผสานในระดับพลเรือน ซึ่งหมายความว่า ภาวะของความแตกต่างระหว่างชนกลุ่มน้อยกับประชากรเจ้าของประเทศได้หมดสิ้นไปแล้ว ซึ่งการผสมผสานนั้นอาจจะมีการดัดแปลงเอาไป จากแบบแผนวัฒนธรรมบางประการ ของวัฒนธรรมของชนส่วนน้อยบ้างก็ได้ และนั่นคือความสิ้นสุดหรือภาวะสุดท้ายของกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. แนวคิดความทันสมัย (Modernization)

ความทันสมัยหรือการกลายเป็นสมัยใหม่ (Modernization) หมายถึง กระบวนการที่สังคมกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา เคลื่อนตัวเข้าสู่ทิศทางของการนำเอาระบบเทคโนโลยี และระบบวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมมาใช้ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2538:228)

การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) เนื่องจากหลักสำคัญของความทันสมัย คือ การนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยมีการรับเอานวัตกรรมทั้งด้านวัตถุและวัฒนธรรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นวิธีการผลิต หรือการใช้สินค้า อย่างเช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น วิทยุ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงนี้ เราสามารถดูได้จากของที่ใช้ในพิธีงเด็ก ซึ่งมีทั้งของที่ต้องใช้ตามธรรมเนียม คือ โคมวิญญานหรือหัววิญญาน ม้า นก ทียบเสื้อผ้า ห้องอาบนํ้า... (นอกจากนั้นก็จะเป็นเครื่องใช้สมัยใหม่) มีตั้งแต่บ้านพร้อมที่ดินหลังมีมา รถยนต์ คนใช้ชายหญิง ตู้เสื้อผ้า โต๊ะเครื่องแป้ง ตู้เซฟ โทรทัศน์ โทรศัพท์ แอร์ หม้อหุงข้าว สารพัดที่จะส่งไปให้ มีกระทั่งเครื่องบินจัมโบ้ 747 พร้อมนักบิน 2 คน (จิตราก่อนันทเกียรติ, 2538:94-95)

การกลายเป็นเมือง (Unbanization) จากการศึกษาหมู่บ้านอินเดียใกล้เมืองหลวงนิวเดลี ของฟรีดและฟรีด (Freed & Freed อ้างถึงในงามพิศ สัตย์สงวน, 2538:232-233) พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมเกิดขึ้น เนื่องจากการเข้าไปทำงานในเมือง โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 2 อย่างเกิดขึ้น คือ มีการลดลงของการห้ามวรรณะต่ำ ๆ ใช้ของสาธารณะ และความสัมพันธ์ระหว่างวรรณะถูกเปลี่ยนเป็นค่าบริการ

โดย ฟรีด สรุปผลของการกลายเป็นเมือง ที่ประยุกต์ได้กับสังคมอื่น ๆ ไว้ดังนี้

1. ทำให้มีความทันสมัยในวัฒนธรรมทางวัตถุมากยิ่งขึ้น

2. ชาวบ้านทำมาหากินเลี้ยงตัวเอง จากงานประเภทอุตสาหกรรมสมัยใหม่และการค้า แทนที่จะทำงานหัตถกรรมแบบเดิมหรือทำนาทำไร่

3. ผู้มีแรงงานแต่ไม่มีที่ดิน พึ่งพาเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่น้อยลง

4. มีการติดต่อทางสังคมระหว่างวรรณะต่าง ๆ มากขึ้น

5. มีการเน้นลักษณะต่าง ๆ ของอินดูกับชีวิตในเมืองมากกว่า ชีวิตในชนบท

6. มีระดับการศึกษาสูงขึ้น

7. มีการติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยการสื่อสาร

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยบางข้ออย่างเช่น ในข้อที่ 1 พิธีกรรมงานศพชาวจีนมีความทันสมัยในวัฒนธรรมทางวัตถุมากขึ้น เช่น เครื่องกงเด็ก ข้อที่ 6 การได้รับการศึกษาสูงขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพิธีกรรมไป และข้อที่ 7 การติดต่อกับโลกภายนอกโดยการสื่อสารนั้น ยิ่งทำให้เกิดการผสมผสานและกลืนกลายพิธีกรรมมากขึ้น

สำหรับการกลายเป็นระบบราชการ (Bureaucratization) นั้น เนื่องด้วยประเทศไทยมีโครงสร้างการบริหารประเทศแบบ รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และระบบราชการที่ขยายไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ของสังคม ระบบทั้งสองทำให้การควบคุมทางสังคมตามประเพณีหรือการใช้กลไกต่าง ๆ ของท้องถิ่นในการควบคุมทางสังคมลดความสำคัญลง และเมื่อสังคมแบบรัฐกลายเป็โครงสร้างสำคัญ ของสังคมชุมชนต่าง ๆ ที่เคยเป็นอิสระ ถูกนำเข้ามาอยู่ภายในขอบข่าย ความสัมพันธ์กับรัฐดังกล่าว พร้อมทั้งถูกนำเข้ามาอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ (งามพิศ ลัดยศสงวน. 2538:232-233)

6. แนวคิดกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity)

ในสังคมโลกได้มีการจัดโครงสร้างแบ่งแยกสมาชิกออกเป็นกลุ่ม แล้วแต่ความสำคัญของสถานภาพและบทบาทของสังคม กลุ่มบุคคลที่จำแนกตัวเอง (หรือถูกจำแนก) ออกเป็นกลุ่ม ๆ ย่อมมองว่าตนและสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่มมีเอกลักษณ์ร่วมกันต่างไปจากสมาชิกของกลุ่มอื่น การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์นั้น เป็นการจำแนกความแตกต่างทางสังคมไม่ว่าในระดับชนเผ่า หรือ ระดับประเทศ ซึ่งเราจะพบว่าระหว่างชนเผ่าหรือระหว่างประเทศ มักจะมีการทำสงครามกัน เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชนที่มีชาติพันธุ์ต่างกัน

Y.N.Kly (1988:24) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ อย่างหนังสือเรื่อง ".Societal Development & Minority Right" ได้ถึงสถานการณ์ชาติพันธุ์ในโลกว่า " It is widely recognized that in today's world,most conflict situationd involving and leading to states of public emergency are taking place within rather than between states.Such conflicts are likely to occur where there are exacerbated inequalities in socio-economic well-being between ethnic groups,and frequently result from the nondominant group's perception of the national wealth."

และได้กล่าวถึง การพัฒนาประเทศกับความสัมพันธ์ชนกลุ่มน้อย ดังนี้ "As advancing technology, environment degradation and competitive globalization impress upon humenity the nees for sustainable human-centered development,the way in which majority/minority relations are institutionalized within multi-national states may be key to their societal development as a whole"

จากผลงานของ Kly นี้ ทำให้เราพบว่า ในโลกขณะนี้ปัญหาเรื่องชาติพันธุ์ค่อนข้างรุนแรงถึงขั้นทำสงครามระหว่างกลุ่ม มีทั้งในประเทศเดียวกัน ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับประชากรในประเทศนั้น ๆ และระหว่างประเทศที่มีลักษณะชาติพันธุ์แตกต่างกัน ยกตัวอย่างหนังสือที่ Kly ได้พูดถึงถึงปัญหาชาติพันธุ์ในประเทศสหรัฐ ระหว่างคนผิวดำกับคนอเมริกันผิวขาว

ในหนังสือเรื่อง "The Anti-social Contract : Institutionalized Racism in the U.S." ซึ่งได้สรุปไว้ว่า "While this process is hardly unique in the history of colonial states,such a schematic for domination had been easier to see in the formative processes of other states,such as white-dominated South Africa,than in the US,where the assimilationistprocess has been promoted and lauded as a melting pot "

นอกจากนี้กล่าวถึง ลักษณะของการไม่ยอมรับการติดต่อทางสังคมในสหรัฐ ว่า "The US constitution is not a true social contract.but rather marks the consolidation of an unwritten, unspoken anti-social contract that even to this day submerges American national minorities' right to cultural identity and socio-economic equal status as founding peoples of the United States"

Kly ได้กล่าวอีกว่า "Placing the American minority problem within a worldwide context specifically the colonial settler experience,the ongoing dissolution of colonial empires,the exercise by emergent nations of the right to self-determination,and the late 20th century demand by submerged ethnic nationalities in multinational states for recognition and protection of ethnic identity."

พรชัย ตระกูลวรานนท์ (2529:49) ได้ให้คำนิยาม "กลุ่มชาติพันธุ์" คือ รูปแบบอันมีลักษณะเปิด (ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะเดียว)ของปรากฏการณ์ทางสังคมอันเป็นผลและแสดงให้ปรากฏโดยการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคลหลายคน ที่เชื่อว่ามี หรือถูกเชื่อ (โดยกลุ่มอื่น) ว่ามี วัฒนธรรม (และ/หรือภูมิหลังทางวัฒนธรรม) และประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์ร่วมกัน อันมีลักษณะแตกต่างหรือเชื่อว่ามีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น

"Ethnicity (Ethnic group) is an open range of social phenomenon demonstrated by the grouping of individuals who share,believe that they share,or are believe by the others to share,the common ethnohistorical and cultural background which is,or believe to be different from those of other groups."

7. แนวคิดการอ้างชาติพันธุ์

สำหรับแนวคิดในเรื่องการคงอยู่นั้น แนวทางการวิเคราะห์สังคมตามแนวคิดของปาร์สันส์ นั้น มุ่งตอบปัญหาว่า ทำไมแบบแผนบางอย่าง จึงเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน ในทางกลับกัน ทำไมแบบแผนบางอย่างจึงไม่เปลี่ยนแปลง ในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตามแนวคิดของปาร์สันส์ (อ้างถึงใน สนิท สมัครการ, 2525:หน้า 55-57 นั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญที่เขาเรียกว่า "ผลประโยชน์ที่มีอยู่" (Vested interest) ซึ่งเป็นความโน้มเอียง ในการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และเป็นตัวการสำคัญที่มุ่งรักษาดุลยภาพแบบสถิตย์ (Static equilibrium)

ปาร์สันส์ได้เห็นว่า ระบบสังคมพยายามรักษาขอบเขตของระบบไว้ โดยการก่อให้เกิดสิ่ง ที่เรียกว่า "สถาบัน" (Institutionalization) ขึ้น ดังนั้นสถาบันทางสังคมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ สถาบันทางสังคมต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับว่า เป็นหน่วยสังคมที่จัดการสนองความต้องการของ สมาชิกสังคม ในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างดีเรื่อยมานั้น จึงมุ่งที่จะทำหน้าที่เดิมของตนต่อไป

ปาร์สันส์ได้ขยายความคำว่า "ผลประโยชน์ที่มีอยู่" นี้ออกไปอย่างกว้างขวางมาก โดยชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์ที่มีอยู่ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของทางเศรษฐกิจ หรือผลประโยชน์ทางด้านวัตถุเท่านั้น แม้ว่าจะรวมถึงเหล่านี้เข้าไว้ด้วยกันก็ตาม เขาเสนอว่าโดยพื้นฐานแล้ว ก็คือผลประโยชน์ในการรักษาความอยากได้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ในระบบความคาดหวังแห่งบทบาท (Role expectation) ซึ่งหมายถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการกระทำตามแบบแผนของสถาบันสังคมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น การได้รับความรัก ความเคารพนับถือ ยกย่อง เป็นต้น

จิวีวรรณ ประจบเหมาะ (2536) ได้ศึกษากรรุ่มชาติพันธุ์ และได้กล่าวถึง กระบวนการของการร่ารงชาติพันธุ์ ไว้ดังนี้

1. มาตรการการเป็นกรรุ่มชาติพันธุ์ หรือการจำแนกรรุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Identification)
2. ความรู้สึกและความสัมพันธ์ ระหว่างกรรุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Relations)
3. การกระทำระหว่างบุคคล ที่ต่างกรรุ่มชาติพันธุ์กัน (Interpersonal Interaction Across Ethnic Groups)
4. กระบวนการร่ารงรักษากรรุ่มชาติพันธุ์ การเน้นความแตกต่างระหว่างกรรุ่ม เช่น การไม่แต่งงานข้ามกรรุ่ม (Boundary Maintenance)
5. หน้าที่ของการร่ารงกรรุ่มชาติพันธุ์ เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันที่มีต่อกรรุ่ม หรือเกี่ยวข้องกับประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง (Function of Ethnicity)
6. กระบวนการเปลี่ยนแปลง ที่เกี่ยวกับการร่ารงชาติพันธุ์ (อ้างถึงในสมเกียรติ ลิกขารักษ์ สฤล.2537:7)

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำเอาแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ โดยได้เน้นศึกษาการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพชาวจีน ซึ่งจะใช้แนวคิดหลัก ๆ คือ ในด้านการคงอยู่จะใช้แนวคิดของปาร์สันส์ ส่วนด้านการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้วิจัยได้นำมาผสมผสานใช้ร่วมกัน ซึ่งมีกรอบแนวคิดว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขึ้น เนื่องจากการผสมกลมกลืน ความทันสมัยต่าง ๆ เข้ามา เป็นต้น และนำมาใช้ศึกษาเรื่อง "การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศพของชาวจีนที่วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร" ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยหลายชิ้น ได้กล่าวถึง ชาวจีนในประเทศไทย ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นมา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเสนอให้นำมาเสนอไว้ ดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย

Gehan Wijeyewardene (1991) ได้ศึกษาเรื่อง "Ethnicity and nation : the Tai in Burma.Thailand and China (Siposngpanna and Dehong) ซึ่งสรุปได้ว่า ประเทศไทยมีความซับซ้อนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมของกลุ่มชนในภาคต่าง ๆ มีจุดที่ขัดขวางความสงบอยู่เรื่อย ภาษากลางที่เป็นภาษาราชการนั้นแพร่หลายกันในเฉพาะพื้นที่จังหวัดภาคกลางและมีสอนในโรงเรียนเท่านั้น

การแบ่งกลุ่มของเชื้อชาติตามภาคต่าง ๆ ของคนไทย ไม่เพียงแต่แบ่งตามภาคและลักษณะทางภูมิศาสตร์ แต่ยังแบ่งตามลักษณะการเมืองอีกด้วย ส่วนที่น่าจะมีปัญหาและดูเป็นการลักลั่นไม่กลมกลืนกับพวกอื่น ๆ คือ ชนกลุ่มน้อย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งรัฐบาลกลางพยายามที่จะสร้างเอกลักษณ์ร่วมให้ โดยการยึดเหยียด ทั้งที่พวกนี้จริง ๆ แล้วอาจจะไม่ได้รู้สึกว่าเป็นคนไทย เพราะพวกเขามีกลุ่มและวัฒนธรรมของตัวเอง

ลิขิต อีรเวคิน (2521) ได้ศึกษา "ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย" ซึ่งจะเน้นศึกษาชนกลุ่มน้อยกับระบบการเมือง พบว่า โครงสร้างการเมืองแบบรัฐ-ชาติ (Nation-State) ไม่บรรลุถึงขั้นของการสร้างชาติ (Nation-Building) ได้ เมื่อประชาคมการเมือง ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาชนกลุ่มน้อยได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ในประชาคมหนึ่ง ๆ อาจมีชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม ถ้าชนกลุ่มน้อยนั้น ๆ มีอำนาจในทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวย่อมมีความสำคัญทาง การเมือง เพราะอาจมีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจ รูปแบบการปกครอง รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลและการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างเช่น ชาวจีนในประเทศเอเชียอาคเนย์หลายประเทศ คุมเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ต้องมีนโยบายต่อชนชาวจีนเป็นพิเศษ

ชนกลุ่มน้อยแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ สามารถดูได้จากเชื้อชาติ(5ace)เผ่าพันธุ์ (Ethnicity) ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และอุดมการณ์ทางการเมือง ชนกลุ่มน้อยประสบปัญหาทางสังคม คือ ความมีอคติ (Prejudice) การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ในด้านการเมืองนั้น พบว่า มีการแตกแยกของคนในประชาคมการเมืองเดียวกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การยกพวกประหารกัน ทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ยากแก่การพัฒนาประเทศ

และยังกล่าวถึงนโยบายการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยว่ามีหลากหลายวิธี อย่างเช่น การผสมผสานกลมกลืน (Assimilation) การอยู่ร่วมกันในพหุภาวะ (Pluralism) การป้องกันชนกลุ่มน้อยโดยทางกฎหมาย (Legal Protection of Minorities) การย้ายประชากร (Population Transfer) การบังคับข่มขู่ (Continued Subjugation) และการกำจัดให้สิ้นซาก (Extermination) สำหรับในประเทศไทยนั้น ใช้นโยบายการผสมผสานกลมกลืน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ชาวจีนในสังคมไทย

เอกสารและผลงานวิจัยของชาวต่างประเทศหลายคน ที่ทำการศึกษเกี่ยวกับชาวจีนในสังคมไทย ไว้อย่าง 5ichard J. Coughlin ที่ศึกษาเรื่อง Double Identity: The Chinese in Modern Thailand โดยทำการศึกษาระหว่างปี ค.ศ.1957-1959 ซึ่งเป็นการศึกษาด้านสังคมวิทยา ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน โครงสร้างของชุมชนชาวจีน สถาบันและกลุ่มผลประโยชน์ของชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการเข้าใจคนจีนในสังคมไทย

G. William Skinner ได้ทำการศึกษาในปี ค.ศ.1950-1955 เรื่อง Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand เป็นผลงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์ถึงภาวะผู้นำของชาวจีนในประเทศไทยโดยหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสมาคมจีนและองค์การอื่น ๆ ของจีน ซึ่งจากงานวิจัยนี้เราสามารถเห็นถึงความสำคัญของผู้นำชาวจีนได้เป็นอย่างดี

Wang Gungwu (1991) ได้ศึกษาเรื่องประเทศจีนและชาวจีนโพ้นทะเล (China and The Chinese Overseas) พบว่า คนจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่ ไม่ได้มีเอกลักษณ์ของความเป็นจีนแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งพวกเขามีแนวโน้มที่ยอมรับวัฒนธรรมหลายอย่างพร้อม ๆ กัน ชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบรรทัดฐาน (Norms) ดังนี้

1. บรรทัดฐานทางชีวภาพ (Physical Norms) เป็นการควบคุมให้มีการผสมกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต้น ทำให้รักษาความบริสุทธิ์เชื้อชาติไว้ เป็นการธำรงเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไว้

2. บรรทัดฐานทางการเมือง (Political Norms) เป็นแนวคิดด้านการเมือง ทำให้พลเมืองมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ซึ่งคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจครอบงำ และถูกบังคับผ่านกฎหมายโดยอำนาจรัฐ หรือเอกลักษณ์แห่งชาติ (National Identity)

3. บรรทัดฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Norms) หมายถึง มาตรฐานความประพฤติสมัยใหม่ ที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจชาติ มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางชนชั้น (Class Identity)

4. บรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Norms) เป็นการเข้าใจในบรรทัดฐานของคนจีน ได้ว่า ชาวจีนมีเอกลักษณ์ 2 แบบ คือ

- บรรทัดฐานวัฒนธรรมจีน ในฐานะที่เป็นคนจีน เขาต้องเรียนรู้ภาษาจีน และมีความผูกพันกับครอบครัว เช่น การเกิด การแต่งงาน และการตาย ซึ่งทำให้สังคมจีนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- บรรทัดฐานวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีน กับวัฒนธรรมท้องถิ่น

สุชาติ ตันตสุรฤกษ์ (2529) ศึกษาไทยก๊วน พบว่า ชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยนั้น เริ่มตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏชัด แต่มีหลักฐานปรากฏว่า พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาค้าขายตามบริเวณเมืองท่าหลายแห่งแถบอ่าวไทย ก่อนที่ชาวไทยจะตั้งตัวเป็นปึกแผ่น ที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และคาบสมุทรลพบุรีในพุทธศตวรรษที่ 18 และความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีนปรากฏเรื่อยมานับตั้งแต่สุโขทัย จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ในสมัยสุโขทัย พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาค้าขาย ในบริเวณเมืองชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช เป็นต้น โดยนำสินค้าจากจีนบรรทุกเรือสำเภาเข้ามาในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และซื้อสินค้าพื้นเมืองกลับไป

สมัยรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้นมา ได้ปรากฏมีชาวจีนปะปนกับชาวไทยอยู่ในกรุงเทพฯ มาโดยตลอด ในสมัยนั้นบทบาทและฐานะของชาวจีนก็คล้ายคลึงกับสมัยอยุธยา คือ ทหารไทยต้องการให้ชาวจีนเข้ามา มีบทบาทด้านเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้สิทธิพิเศษผิดไปจากชาวต่างชาติอื่น ๆ เป็นการตอบแทนภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษ ในพ.ศ.2398 เป็นต้นมา ชาวจีนก็เข้ามายังประเทศไทย เป็นจำนวนมาก การส่งเงินกลับประเทศโดยชาวจีนโพ้นทะเล เป็นผลมาจากความผูกพันทางวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคมชาวบ้าน

หวี ซีระวงศ์เสรี (2516) ศึกษาเรื่อง สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยและประเทศจีน มีความสัมพันธ์ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวจีนได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และประเทศไทยได้ต้อนรับอย่างดี มีความสะดวกในการประกอบอาชีพ ทำให้ชาวจีนมีเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีมากที่สุด และมีบทบาทมากในด้านเศรษฐกิจของประเทศ

การที่ชาวจีนมีบทบาททางเศรษฐกิจมาก ทำให้รัฐบาลต้องมีมาตรการควบคุม และจัดระเบียบคนต่างด้าวที่เป็นคนจีน โดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ คือ ด้านการเข้าเมือง การได้สัญชาติ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม ซึ่งนโยบายของรัฐจะเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ของการเมืองภายในและภายนอกประเทศ พบว่านโยบายกีดกันชาวจีนนั้น ที่จริงแล้วเป็นการผสมกลมกลืนชาวจีนทางอ้อม

เกรียง เอี่ยมสกุล (2509) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลูกจีนในประเทศไทย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ลูกจีนในประเทศไทย ซึ่งเป็นจีนโดยวัฒนธรรมนั้นมีโอกาสจะกลายเป็นไทยได้ แตกต่างจากชาวจีนในประเทศอื่น ๆ ปัจจัยสำคัญคือ การศึกษา การที่ลูกจีนได้มีโอกาสเรียนหนังสือไทย คบหาสมาคมกับเด็กไทย จะทำให้ลูกหลานจีนพวกนี้ มีโอกาสที่จะมีจิตใจเป็นคนไทยมากที่สุด

พิชัย รัตนพล (2512) ได้ทำการศึกษา วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน ผลการศึกษาพบว่า ชาวจีนถือว่า การศึกษาภาษาจีนเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน เพราะลูกหลานจีนได้เรียนรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบจีน นอกจากนี้แบบเรียนภาษาจีนในสมัยก่อน ๆ นั้น เป็นแบบเรียนที่จัดทำขึ้นในประเทศจีน หนังสือเหล่านี้ ได้สอดแทรกเรื่องชาตินิยมอยู่ด้วย และครูจีนก็อธิบายเน้น เพื่อกระตุ้นให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของจีน และวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาติจีน ดังนั้นรัฐบาลไทย จึงมีทัศนะว่า การศึกษาภาษาจีนเป็นอุปสรรคสำคัญ ต่อนโยบายการผสมกลมกลืนลูกหลานชาวจีนมาเป็นไทย รัฐบาลจึงได้เข้มงวดกวดขันกับโรงเรียนจีนเป็นพิเศษ

สมเกียรติ ลีการักษ์สกุล (2537) ได้ศึกษาบทบาทของสมาคมไหหลำ กับการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมไทย พบว่า ชาวจีนไหหลำในประเทศไทยมาจากเกาะไหหลำ มีความชำนาญด้านการต่อเรือและประมง ครอบครัวจะเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) นิยมมีบุตรชายมากกว่าบุตรสาว และให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมาก

สาเหตุของการรวมกลุ่มของชาวจีน พบว่าสืบเนื่องจากความต้องการความช่วยเหลือ ความคุ้มครอง ความมั่นคงด้านจิตใจ และความผูกพันกับระบบโครงสร้างทางสังคม และเครือข่ายจากพื้นฐานเหล่านี้ จึงทำให้เกิดสมาคมต่าง ๆ มากมายหลายกลุ่ม เช่น สมาคมเชื้อสกุล สมาคมการกุศล สมาคมอาชีพและธุรกิจ สมาคมท้องถิ่น สมาคมภาษาพูด

ในปัจจุบันนี้เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ ด้านอาชีพของชาวไหหลำยังคงเหลือให้เห็น ในรุ่นชาวจีนสูงอายุ แต่ลูกหลานจีนไหหลำที่เกิดในประเทศไทย เอกลักษณ์ชาติพันธุ์อาชีพ ได้ถูกผสมผสานไป เนื่องจากระบบการศึกษาไทยได้เปิดกว้าง สถาบันการศึกษาจึงเป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาชีพด้านต่าง ๆ โดยทำหน้าที่แทนสมาคมไป

ยุทธ มิลลิแกน (2510) ได้ศึกษาบทบาทของชาวจีนในประเทศไทยสรุปได้ว่า บทบาทชาวจีนในปัจจุบันได้ลดความสำคัญลงเป็นอันมาก ซึ่งเหตุผลสำคัญอาจเป็นเพราะ ความเชื่ออันวยจากความแตกแยกกันเองภายในประเทศจีนอย่างหนึ่ง และเป็นเพราะนโยบายอันถูกต้องของรัฐบาลในการดำเนินการต่อชาวจีนด้วย โครงร่างบางอย่างของสังคมจีนได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ในเรื่องแบบฉบับในการดำเนินชีวิต คนจีนได้เปลี่ยนทัศนคติไปหลายประการ เช่น การถือว่าเมืองไทยเป็นบ้านเกิดเมืองนอน การใช้ภาษาไทยภายในครอบครัวมากขึ้น การจัดบ้านแบบตะวันตก การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ (รับราชการ)

ปราณี ทรัสต์ติยา (2517) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีของคนจีนบางกลุ่มในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า

การเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีเกี่ยวกับ การเลือกคู่ครองและการแต่งงาน สิทธิหน้าที่ของสามี ภรรยา การอบรมเลี้ยงดูบุตร ทักษะคิดต่อการปฏิบัติพิธีกรรมของจีนบางอย่าง และทักษะคิดต่อการปฏิบัติตามพิธีกรรมของไทยบางอย่าง ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาด้านภาษาจีนสูง จะมีความเห็นชอบกับจารีตประเพณี โดยประเพณีดั้งเดิมของจีนมากกว่า แสดงให้เห็นว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการเปลี่ยนแปลง หรือการยอมรับการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีที่เคยยึดถือปฏิบัติ

จากผลการวิจัยพบว่า อายุก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงหรือการยอมรับการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา อายุเพิ่มขึ้นเท่าใด ความเห็นชอบที่จะปฏิบัติตามจารีตประเพณีโบราณก็มีมากขึ้นเท่านั้น

ยุพิน คล้ายมนต์ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง "อิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่มีต่อไทย" ผลการวิจัยพบว่า คนไทยที่มีบรรพบุรุษสัญชาติจีน เชื้อชาติจีน หรือสัญชาติไทย เชื้อชาติจีน ได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา (จากการรู้จักและการใช้คำยืมภาษาจีนในภาษาไทย)มากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีบรรพบุรุษเป็นจีน

คนไทยที่มีบรรพบุรุษสัญชาติจีน เชื้อชาติจีน หรือสัญชาติไทย เชื้อชาติจีน ได้รับอิทธิพลทางด้านความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของจีนมากกว่าผู้ไม่มีบรรพบุรุษเป็นจีน สัญชาติ และเชื้อชาติของบรรพบุรุษ มีอิทธิพลต่อการได้รับวัฒนธรรมทางด้านภาษา ตลอดจนความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของจีน

เหตุผลสำคัญของการธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเล คือ ความรู้สึกที่จะรักษา และสืบทอดวัฒนธรรม ในฐานะเป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพชน แม้ว่าการสั่งสมถ่ายทอดมาสู่บุตรหลานจะค่อย ๆ ลดลง แต่การสั่งสมดังกล่าวก็ส่งผลต่อการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรม (โดยเฉพาะด้านภาษา ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ) ของอนุชนชาวไทยที่มีบรรพบุรุษมีสัญชาติจีน หรือเชื้อชาติจีน

3. พิธีกรรมทางศาสนา

มีนักวิชาการได้มีผลงานเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ ดังนี้

พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล (2536) ศึกษาพัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน พบว่า การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสมาคมตามบริบททางความเชื่อ โดยผู้ที่ยึดถือในความเชื่อ และเคยมีส่วนร่วมในการแสดงถึงพฤติกรรมทางความเชื่อนั้น อาทิ กรณีสมาคมกลุ่มภาษา ไม่ว่าจะเป็นชาวจีนกลุ่มภาษากวางตุ้ง และ ไทหล่า แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน ศูนย์รวมของการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ก็คือ การจัดตั้งศาลเจ้า ซึ่งมีเทพเจ้าที่กลุ่มภาษาเคารพนับถือ อาทิ เทพเจ้าปูนเทากง เจ้าแม่ทับทิม เจ้าแม่กวนอิม เทพเจ้าโจซือกั้ง เป็นต้น สมาคมจีนที่จัดตั้งมักจะมีรูปแบบของการแสดงถึงการอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยเริ่มต้นจากการสร้างวัดจีน หรือศาลเจ้าจีน เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวจีนในแต่ละกลุ่มภาษาสามารถเคารพกราบไหว้ และมีการทำพิธีตามจารีตประเพณีจีนที่เคยกระทำมาเมื่อครั้งก่อนอพยพ

สมบุญ สุธำราญ (2530) ได้ศึกษาความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน ผลการวิจัยด้าน วัตรปฏิบัติของศาสนาของชาวจีนส่วนใหญ่ พบว่า ชาวจีนมีแนวโน้มที่จะนิยมกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวไทยเคารพนับถือมากยิ่งขึ้น โดยจะมีศาลเจ้าเล็ก ๆ และหิ้งพระเพื่อกราบไหว้ทั้งเจ้า บรรพบุรุษ พระพุทธรูปและพระสงฆ์

ส่วนการทำบุญตักบาตร ทอดกฐิน และทอดผ้าป่า นั้น เนื่องจากชาวจีนบางส่วนมีความสัมพันธ์กับชาวไทยอย่างมาก ไม่ว่าจะด้วยการศึกษา การสมรส มิตรสหาย ตลอดจนอาศัยอยู่ย่านคนไทยหรือต่างจังหวัด จะมีการทำบุญร่วมไปกับทำบุญแบบจีนด้วย ซึ่งจะมีการทำบุญแบบนี้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากเหตุผล คือ

1. เมื่ออยู่กับคนไทยก็ต้องทำตาม
2. รู้สึกสบายใจแม้ไม่ได้หวังผลบุญชาติหน้าอย่างคนไทย

และในด้านการอุปสมบทนั้น พบว่า เนื่องจากพระตามลัทธินิยานนั้นบวชแล้ว คือการ
 ญาติเพศฆราวาสโดยสิ้นเชิง ส่วนการบวชแบบไทยนั้นสามารถสึกออกมาเป็นฆราวาสได้อีก จากความ
 เชื่อที่แตกต่างกันนี้ การที่ชาวจีนอุปสมบทแสดงว่าชาวจีนผู้นั้นต้องยอมรับความเชื่อทางศาสนา
 อย่างคนไทย ส่วนใหญ่ผู้ที่อุปสมบทนั้นจะเป็นชาวจีนชั้นหลานเป็นส่วนมาก และได้รับการศึกษา
 ในสถานศึกษาแบบไทยมาแล้วเป็นเวลานาน และเป็นพวกที่สามารถกลืนกลายเข้ากับคนกลุ่มใหญ่
 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนส่วนใหญ่กำลังถูกกลืนกลายเข้าสู่ ความเชื่อ
 ทางพระพุทธศาสนาในกายนิยานอย่างชาวไทย

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. พิธีกรรมงานศพ

เอกสารและงานวิจัย โดยตรงเกี่ยวกับเรื่อง "การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศพของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร" นั้น พบว่า ไม่มีปรากฏไว้ แต่มีเอกสารและงานวิจัยหลายเล่ม ได้กล่าวถึง พิธีกรรมรวม ๆ ของชาวจีนไว้ จึงขอหยิบยกเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพ มาสรุปไว้ดังนี้

G.William Skinner (1957) ได้ศึกษา "สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์" (Chinese Society in Thailand : An Analytical History) โดยเขาได้เขียนถึง ลักษณะบางประการของวัฒนธรรมจีนที่เริ่มถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรม จากนโยบายของรัฐบาลกลางของอาณาจักรไทย

เอกสารได้กล่าวถึง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ด้านพิธีงานศพที่เปลี่ยนรูปจากการฝังเป็นการเผา ดังนี้ สกินเนอร์ เขียนไว้ว่า ในสยามศตวรรษที่ 19 คนจีนส่วนใหญ่ทำการเผาศพคนตาย ในช่วง ค.ศ. 1821-1829 สังเกตได้ว่าคนจีน "เลิกการฝังศพและการสร้างขวงช้อยราคาแพงไว้ และหันมาใช้พิธีเผาศพเหมือนคนไทยทั่ว ๆ ไป โดยชาวจีนที่พูดภาษาแตกต่างกันห้าหกใหญ่ ๆ ต่างก็มีสุสานของตน ส่วนคนจีนที่ยากจนไม่มีโอกาสฝังนอกจากเผา"

สำหรับพวกที่ร่ำรวยสามารถส่งศพกลับเมืองจีน หรือมิฉะนั้นก็สร้างหลุมศพตามเพิง-สุย ที่เนินเขาเหมาะ ๆ ที่อยู่ใกล้ที่สุด สกินเนอร์ได้อ้างรายงานของกงสุลอังกฤษที่ระบุไว้ว่า "เพียงคนที่ร่ำรวยเท่านั้นที่ศพของเขาได้รับเกียรติเช่นนี้ คนจีนสามัญในสยามถือธรรมเนียมการเผาตามปกติหลังจากตายแล้ว" และคนจีนส่วนใหญ่ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 จะเผาศพ และซากที่เหลือส่วนใหญ่ฝังไว้ในบริเวณวัดไทย

คนจีนไม่เพียงแต่จะพิจารณาถึงเรื่องค่าใช้จ่ายเท่านั้น แต่ได้รับความเชื่อของคนไทยในเรื่องการฝังว่า เป็นการกระทำที่เหมาะสมสำหรับพวกที่ตายผิดธรรมชาติเท่านั้น เช่นตายด้วยเคราะห์ร้าย หรืออุบัติเหตุ ดังนั้นภรรยาไทยของคนจีนอพยพจึงได้โต้แย้งคัดค้านการฝัง เพื่อทำพิธีเผาสามีและลูกที่ล่วงลับไปแล้วด้วย

สกินเนอร์ได้เสนอตัวอย่างหนึ่ง คือ ครอบครัวหวู หยาง คนจีนฮกเกี้ยน เป็นพ่อค้ารับขนนางแอน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระเจ้าตากสินให้เป็นเจ้าเมืองสงขลา ข้อที่น่าสนใจ ก็คือ การที่ลูกหลานของหวู หยาง ได้ค่อย ๆ กลายเป็นไทยไป ลูกชายของหวู หยาง ทุกคนพูดภาษาจีน เมื่อถึงแก่กรรมก็ถูกฝังศพตามธรรมเนียมจีน มาถึงชั้นหลานคือเทียนจ๋อง เมื่อถึงแก่กรรม (ค.ศ .1817) ศพของเขาถูกเผา แต่อัฐิของเขาถูกนำไปฝังไว้ในหลุมเลียนแบบ พิธีฝังศพแบบจีน

เทียนเชิงหลานอีกคนหนึ่ง นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท และเรียนภาษาจีนเป็นภาษาที่สอง สองปีหลังจากที่เขาถึงแก่กรรม ศพของเขาถูกเผาตามประเพณีไทยอย่างเต็มที่ พอถึงชั้นหลานก็ไม่มีใครพูดภาษาจีนได้เลย แม้แต่ชื่อก็ไม่ได้ใช้ชื่อจีน และมีการแต่งงานกันในหมู่วงศ์ญาติ และข้ามชั้นกัน

สมบูรณ สุทธสารณ (2530) ได้ศึกษาความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน สรุปได้ว่า มีการกลืนกลายระหว่างพุทธศาสนานิกายมหายาน เต๋า และขงจื้อ กับพุทธศาสนานิกายหินยาน สามารถสังเกตได้จากการประกอบพิธีกรรมงานศพ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนาได้ชัดเจนที่สุด เพราะบุตรหลานมีความเคารพบรรพบุรุษและให้เกียรติแก่ผู้ตายครั้งสุดท้าย และเป็นการแสดงถึงความเชื่อทางศาสนาของผู้จัดงานศพอย่างไม่อาจที่จะปิดบังอำพรางได้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวจีนโพ้นทะเลในปัจจุบันมีประมาณเพียงครึ่งเดียวเท่านั้น ที่ต้องการทำฮวงซุ้ย ซึ่งเป็นการแสดงออกของการมีความเชื่อในลัทธิบูชาบรรพบุรุษ ส่วนที่เหลือต้องการฌาปนกิจตามคนไทย แต่ยังมีบางครอบครัวที่ประกอบพิธีศพทั้งสองแบบ ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยมาก เพราะ ต้องเป็นครอบครัวที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย กล่าวคือชาวจีนที่ร่ำรวย มีแนวโน้มที่จะทำฮวงซุ้ย ส่วนชาวจีนที่มีอยู่ต่างจังหวัดและมีการศึกษาไทยสูง จะมีแนวโน้มของการทำพิธีฌาปนกิจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีกทั้งยังพบว่า ชาวจีนประมาณครึ่งหนึ่งเริ่มไม่เชื่อถือลัทธิการบูชาบรรพบุรุษ เพราะไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของชาวจีนปัจจุบัน อีกทั้งการทำงเด็กยังเป็นความเชื่อที่ขาดเหตุผลอยู่มาก สาเหตุสำคัญที่การทำพิธีงเด็กยังเป็นความเชื่อที่ขาดเหตุผลอยู่มาก สาเหตุสำคัญที่การทำพิธีงเด็ก ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของลัทธิบูชาบรรพบุรุษ ยังคงดำรงอยู่เพราะสมาคมจีน ได้จัดทำเรื่องนี้เป็นธุรกิจที่ต่อเนื่อง โดยจัดหาสมาชิกผู้สูงอายุ แล้วให้สมาชิกเหล่านั้นเสียค่าบำรุงสมาคม แล้วสมาคมจะจัดทำสิ่งที่สร้างขวัญกำลังใจแก่คนจนจะจัดพิธีงเด็กให้เมื่อถึงแก่กรรม

พิธีงเด็กและการทำขวัญจะค่อย ๆ หดหายไป เพราะชาวจีนรุ่นบิดามารดาและรุ่นลูกหลานเริ่มกลืนกลายแบบไทย เริ่มฉาบปนกิจศพแทนการฝังศพ ทำให้บทบาทของผู้อาวุโสลดลงไปอย่างมาก

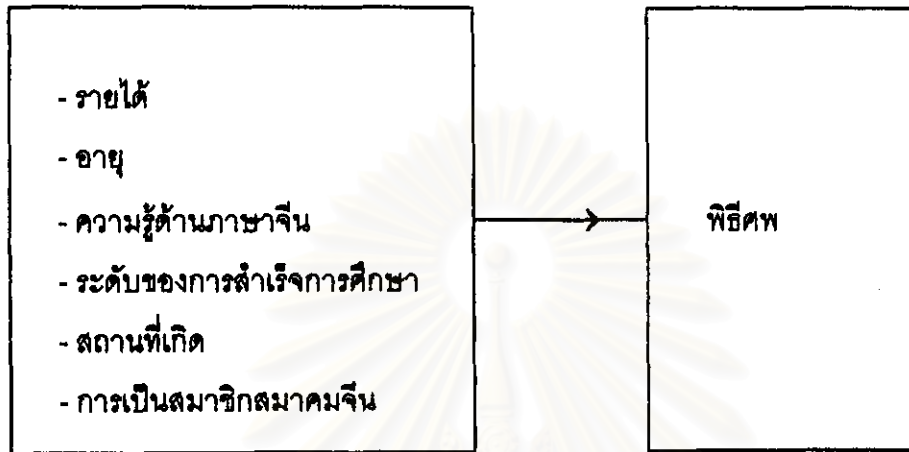

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบความคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ตัวแปรอิสระ คือ รายได้ อายุ ความรู้ด้านภาษาจีน ระดับของการสำเร็จการศึกษา
สถานที่เกิด และการเป็นสมาชิกสมาคมจีน

ตัวแปรตาม คือ พิธีศพ

สมมติฐานการวิจัย

จากการวิจัยเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยตั้งสมมติฐาน 6 ข้อ ดังนี้

1. ชาวจีนที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มที่จะทำของขวัญ (ฝัง) มากกว่าชาวจีนที่มีรายได้น้อย
2. ชาวจีนที่อายุมากจะรักษาประเพณีการจัดพิธีศพแบบจีนสูงกว่า ชาวจีนที่อายุน้อยกว่า
3. ชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนระดับกลางขึ้นไป จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่า ชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนขั้นพื้นฐาน
4. ชาวจีนที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จากระบบการศึกษาของไทย จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนน้อยกว่าชาวจีน ที่จบต่ำกว่าระดับปริญญาตรี
5. ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทยจะนิยมจัดพิธีศพแบบไทยมากกว่า ผู้ที่เกิดในประเทศจีน
6. ผู้เป็นสมาชิกสมาคมจีนจะจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่า ผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมจีน

สมมุติฐานที่ 1 ผู้วิจัยได้จากผลงานการศึกษา เรื่องความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน ซึ่งพบว่า ชาวจีนโพ้นทะเลในปัจจุบันมีประมาณเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ที่ต้องการทำฮวงซุ้ย ส่วนที่เหลือต้องการฌาปนกิจตามคนไทย แต่ยังมีบางครอบครัวที่ประกอบพิธีศพทั้งสองแบบ และครอบครัวชาวจีนที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย มีแนวโน้มที่จะทำฮวงซุ้ย (สมบุญ ณ สุขสำราญ, 2530) ดังนั้นจึงผู้วิจัยจึงต้องการพิสูจน์ผลข้างต้น โดยตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ชาวจีนที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มที่จะทำฮวงซุ้ย (ฝัง) มากกว่าชาวจีนที่มีรายได้ต่ำ

สมมุติฐานที่ 2 การเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีของคนจีนบางกลุ่มในประเทศไทย จากผลการวิจัยของปราณี ทรัสติยา (2517) พบว่า อายุก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลง หรือการยอมรับการเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา อายุเพิ่มขึ้นเท่าใด ความเห็นชอบที่จะปฏิบัติตามจารีตประเพณีโบราณก็มีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นจึงตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ชาวจีนที่อายุมากจะรักษาประเพณีการจัดพิธีศพแบบจีนสูงกว่า ชาวจีนที่อายุน้อยกว่า

สมมุติฐานที่ 3 การศึกษาวิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีนของ พิชัย รัตนพล (2512) พบว่า ชาวจีนถือว่าการศึกษารัฐศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน เพราะลูกหลานจีนได้เรียนรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตแบบจีน นอกจากนี้แบบเรียนภาษาจีนในสมัยก่อน ๆ นั้น เป็นแบบเรียนที่จัดทำขึ้นในประเทศจีน หนังสือเหล่านี้ได้สอดแทรกเรื่องชาตินิยมอยู่ด้วย และครูจีนก็อธิบายเน้น เพื่อกระตุ้นให้เด็กนักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของจีน และวัฒนธรรมอันสูงส่งของชาติจีน

และปราณี ทรัสติยา (2517) มีเห็นความสำคัญของการศึกษารัฐศาสตร์ เช่นเดียวกับ พิชัย รัตนพล การเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีจีนบางกลุ่มเกี่ยวกับ การเลือกคู่ครองและการแต่งงาน สิทธิหน้าที่ของสามีภรรยา การอบรมเลี้ยงดูบุตร ทักษะติดต่อการปฏิบัติพิธีกรรมของจีนบางอย่าง และทัศนคติต่อการปฏิบัติตามพิธีกรรมของไทยบางอย่าง พบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาด้านภาษาจีนสูง จะมีความเห็นชอบกับจารีตประเพณีดั้งเดิมของจีนมากกว่า ดังนั้นจึงตั้งสมมุติฐานไว้ว่า ชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนระดับกลางขึ้นไป จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่าชาวจีนที่มีความรู้ด้านภาษาจีนขั้นพื้นฐาน

สมมติฐานที่ 4 จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลูกจีนในประเทศไทย ของเกรียง เชียมลกุล (2509) พบว่า ลูกจีนในประเทศไทย ซึ่งเป็นจีนโดยวัฒนธรรมนั้นมีโอกาสจะกลายเป็นไทยได้ ด้วยเหตุที่ ลูกจีนได้มีโอกาสเรียนหนังสือไทย คบหาสมาคมกับเด็กไทย จะทำให้ลูกหลานจีนพวกนี้ มีโอกาสที่จะมีจิตใจเป็นคนไทยมากที่สุด และผลการศึกษาเรื่องความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม ของชุมชนชาวจีนของสมบุรณ์ สุขสำราญ (2530) ได้สนับสนุนว่า ชาวจีนที่มีอยู่ต่างจังหวัดและมีการศึกษาไทยสูง จะมีแนวโน้มของการทำพิธีมาปนกิจ ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานไว้ว่า ชาวจีนที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากระบบการศึกษาของไทย จะมีการจัดพิธีศพแบบจีนน้อยกว่าชาวจีน ที่จบต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

สมมติฐานที่ 5 จากการศึกษาเรื่อง อิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่มีต่อไทย ของยุพิน คล้ายมนต์ (2536) ผลการวิจัยพบว่า คนไทยที่มีบรรพบุรุษสัญชาติจีน เชื้อชาติจีน หรือสัญชาติไทย เชื้อชาติจีน จะได้รับอิทธิพลทางด้านภาษา ความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของจีนมากกว่าผู้ไม่มีบรรพบุรุษเป็นจีน เนื่องจากมีความรู้สึกที่จะรักษาและสืบทอดวัฒนธรรม ในฐานะเป็นมรดกสืบทอดมาจากบรรพชน ซึ่งในที่นี้หากว่าเป็นผู้ที่มีสัญชาติจีน เชื้อชาติจีน จึงควรจะมีความต้องการประกอบพิธีกรรมของจีนมากกว่า ผู้ที่มีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทยด้วย ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานไว้ว่า ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทยจะนิยมจัดพิธีศพแบบไทยมากกว่า ผู้ที่เกิดในประเทศจีน

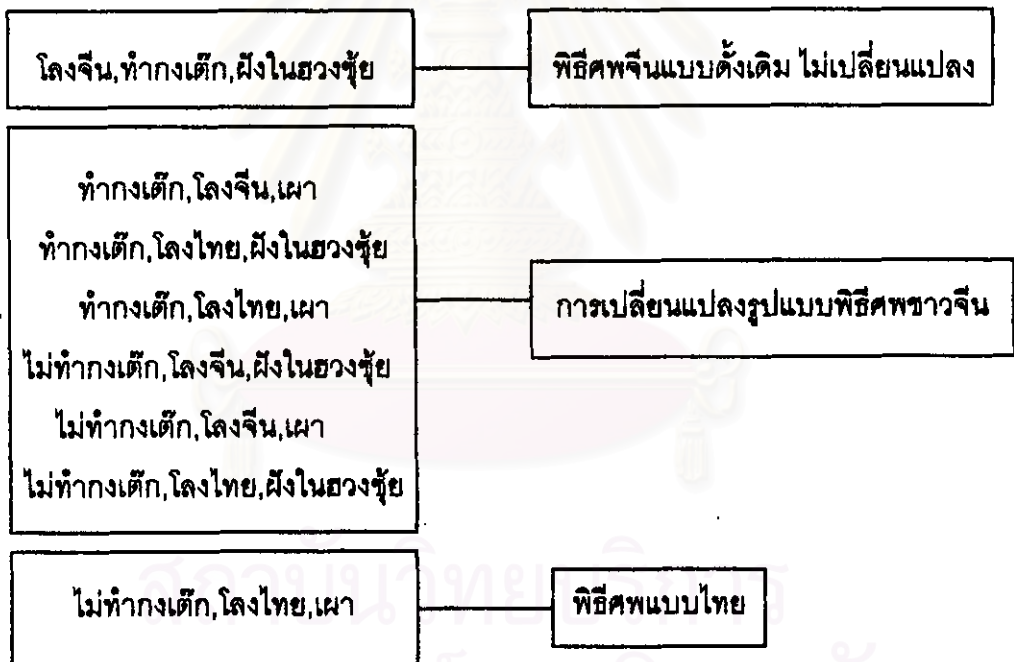
สมมติฐานที่ 6 จากแนวคิดของปารีสันส์ ได้กล่าวไว้ว่า "สถาบัน" เป็นหน่วยสังคมที่จัดการสนองความต้องการของสมาชิกสังคมในเรื่องต่าง ๆ และควบคุมในสมาชิกสังคมให้ทำหน้าที่เดิมของตน ด้วยระบบความคาดหวังแห่งบทบาท (Rule expectation) ซึ่งสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์หากกระทำตามแบบแผนเดิมของสถาบัน โดยผลประโยชน์นั้นสนองความต้องการของสมาชิกนั้น มีทั้งในด้านจิตใจและในด้านวัตถุ ผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสมาคม ย่อมที่จะอยู่ในภาวะที่ถูกควบคุมให้ปฏิบัติตามหน้าที่เดิมของสังคม ดังนั้นจึงตั้งสมมติฐานไว้ว่า ผู้เป็นสมาชิกสมาคมชาวจีนจะจัดพิธีศพแบบจีนมากกว่า ผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมชาวจีน

นิยามศัพท์เกี่ยวกับการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีศัพท์ทางวิชาการใช้ดังนี้

การคงอยู่ของพิธีศพ หมายถึง การรักษารูปแบบของการจัดพิธีศพแบบจีน ในด้าน ลักษณะโคงบรรพบุรุษ การทำพิธีกงเด็ก การฝังศพในฮวงซุ้ย

การเปลี่ยนแปลงของพิธีศพ หมายถึง การเปลี่ยนรูปแบบของลักษณะโคงศพแบบจีนมาใช้โคงแบบไทย การไม่ประกอบพิธีกงเด็ก มีการเผาศพโดยไม่ฝังแบบเดิม โดยเปลี่ยนจากเดิมลงลักษณะหรือเปลี่ยนอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

พิธีศพแบบจีน หมายถึง การใช้โลงจีนในการบรรจุศพ มีการประกอบพิธีรดน้ำศพ และฝังศพในช่วงขุ้ย

โลงจีน หมายถึง หีบบรรจุศพที่มีลักษณะด้านหัวกับท้ายแหลมมน

พิธีรดน้ำศพ หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย โดยมีการรວดมนต์ โดยมีคนตรีประกอบ มีการเดินขึ้นสะพานจำลองเพื่อส่งวิญญาณผู้ตาย และเผากระดาษแทนสิ่งของต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ตายใช้ในโลกวินญาณ

ขวงขุ้ย หมายถึง ที่ฝังศพชาวจีน ที่มีการดูลักษณะว่าดี โดย หันหน้าไปทางทะเล หลังหันไปทางภูเขา

พิธีศพแบบไทย หมายถึง การใช้โลงศพแบบสี่เหลี่ยม และฌาปนกิจศพ

โลงไทย หมายถึง หีบบรรจุศพรูปทรงสี่เหลี่ยม ทำมาจากไม้กระดานแผ่นเรียบ ประกอบเข้ากัน 6 แผ่น

ฌาปนกิจศพ หมายถึง การเผาศพ

ชาวจีน หมายถึง

- ผู้ที่มีเชื้อชาติจีน สัญชาติจีน มีหนังสือเดินทางซึ่งออกให้กับผู้ที่มาจากนอกประเทศ (ใบต่างด้าว) ที่ระบุว่าเป็นคนจีน หรือ
- คนจีนที่มีบิดามารดาเป็นคนจีนต่างด้าว เกิดในเมืองไทย หรือ
- ลูกหลานชาวจีนที่เกิดในประเทศไทย หรือ
- ชาวจีนที่ถือสัญชาติไทย (แปลงชาติ)

รายได้ หมายถึง จำนวนเงินที่ได้ประจำทุกเดือน

รายได้สูง หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ต่อคนสูงหรือเท่ากับ 50,000 บาทขึ้นไป

รายได้ต่ำ หมายถึง ผู้ที่มีรายได้ต่อคนต่ำกว่า 50,000 บาท

ระบบการศึกษาของประเทศไทย หมายถึง การศึกษาที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการในประเทศไทย แบ่งออกเป็น

- การศึกษาระดับปริญญาตรี หมายถึง สำเร็จการศึกษาในประเทศไทยระดับอุดมศึกษาชั้นปริญญาตรีขึ้นไป

- การศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี หมายถึง ไม่ได้รับการศึกษาเลย หรือ สำเร็จการศึกษาในประเทศไทยต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

ความรู้ด้านภาษาจีน หมายถึง การหรือการศึกษาเล่าเรียนภาษาจีน ทั้งในประเทศไทยหรือต่างประเทศ แยกเป็น 3 ระดับ คือ

- ระดับพื้นฐาน หมายถึง สามารถเข้าใจและสนทนา ในชีวิตประจำวันได้

- ระดับกลาง หมายถึง สามารถเข้าใจ สนทนา และอ่านหนังสือทั่วไป เช่น หนังสือพิมพ์ และเขียนอักษรจีนได้

- ระดับสูง หมายถึง สามารถเข้าใจบทสนทนาอย่างดี สามารถเขียนหนังสือ และพูดสนทนาได้คล่อง อีกทั้งสามารถอ่านวรรณกรรมของจีนได้

อายุมาก หมายถึง อายุ 40 ปีขึ้นไป

อายุน้อย หมายถึง อายุต่ำกว่า 40 ปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาคมชาวจีน หมายถึง กลุ่มของชาวจีนที่รวมกัน ด้วยอาชีพหรือวงศ์ตระกูล (แซ่) โดยสมัครใจตามความพอใจหรือประโยชน์บางอย่างที่จะได้รับร่วมกัน มีลักษณะเป็นกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เป็นทางการจะมีระเบียบกฎเกณฑ์และเป้าหมายที่แน่ชัด และมีการจัดระเบียบตามระเบียบของกฎหมายไทย ในที่นี้รวมถึงกลุ่มที่เรียกชื่ออย่างอื่นด้วย เช่น มูลนิธิ สโมสร เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงพิธีศพบของชาวจีนที่วัดหัวลำโพงในกรุงเทพมหานคร นั้น ได้มีวิธีการศึกษานหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary Research) จากเอกสารทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัย วารสาร หนังสือที่พิมพ์จำหน่ายทั่วไป

2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological field Work) ในครั้งนี้ เนื่องจากการเก็บข้อมูลที่ใช้คนจำนวนน้อย ดังนั้นจึงต้องเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิควิจัย ในการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

2.1) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าว (Key Informants) ที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพชาวจีน โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยต้องตะล่อม ก่อล่อมเกลาผู้ให้ข่าว (Key Informants) เพื่อให้เขาพูดอย่างละเอียดและลึกในหัวข้อเฉพาะ (งามพิศ ลัทธิสงวน, 2538:138) และมีการสัมภาษณ์ประวัติชีวิต (The life history) ตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน เกี่ยวกับชีวิตของเขา ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัวเครือญาติ การศึกษา เศรษฐกิจ พิธีกรรม และทัศนคติด้านต่าง ๆ ซึ่งทำให้เราเห็นบริบทของการเปลี่ยนแปลงของการจัดพิธีศพบของชาวจีนได้ชัดเจนขึ้น

2.2) เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยจะสังเกตการณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรมงานศพชาวจีน ซึ่งสามารถแบ่งการสังเกตการณ์ออกเป็น 2 ส่วนคือ ผู้ที่ร่วมพิธีกรรมงานศพชาวจีน และรูปแบบของพิธีกรรมงานศพชาวจีน เพื่อให้ครอบคลุมลักษณะบางประการ ซึ่งไม่ชัดเจนจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าว (Key Informants)

ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลงานศพที่มีลักษณะแบบจีน ทั้งแบบดั้งเดิมและมีการเปลี่ยนแปลง โดยเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2540 จนถึงต้นเดือนมีนาคม พ.ศ.2541 ในช่วงแรกผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของงานศพและเก็บข้อมูลพิธีกรรม จากนั้นจึงเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสุ่มเลือกกรณีศึกษานั้นเป็นแบบไม่เจาะจง สำหรับในเวลาที่เก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมงานแล้วพิมพ์ตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคม จนถึงเดือนมีนาคม การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยคาบเกี่ยวกัน เนื่องจากเกิดความผิดพลาดของผู้วิจัย ดังนั้นจึงต้องไปเก็บเพิ่มเติมอีกครั้งในบางกรณี และได้รวบรวมเป็นรูปเล่มยื่นขอสอบต่อบัณฑิตวิทยาลัยในช่วงกลางเดือนมีนาคม ได้ทำการแก้ไขเพื่อส่งฉบับสมบูรณ์ในเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคม ดังตาราง

พ.ศ.2540							พ.ศ.2541				
มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค.	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค
รวมรวมเอกสารวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม											
วิเคราะห์และรวมเล่ม											
ตอบและแก้ไข											

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากจำนวนผู้มาเช่าสถานที่ของวัดหัวลำโพง ในการจัดพิธีศพ โดยสุ่มตัวอย่างในการจัดเก็บข้อมูลดังนี้

ที่	เพศ	ศาลา	วัน/เดือน		โลง		กงเต็ก		ศพ		กิจกรรม
			เข้า	ออก	จีน	ไทย	ทำ	ไม่	ฝัง	เผา	
1	หญิง	1	05/07	10/07		/	/			/	Observation
2	หญิง	2	02/06	13/06		/	/			/	Observation
3	ชาย	2	29/06	07/07	/		/		/		Observation
4	ชาย	2	13/07	19/07		/	/			/	Observation
5	หญิง	5	28/06	03/07	/		/		/		Observation

ที่	เพศ	ศาลา	วัน เดือน		โรง		กวดเด็ก		ศพ		กิจกรรม
			เข้า	ออก	จีน	ไทย	ทำ	ไม่	ฝัง	เผา	
6	หญิง	5	03/07	10/07	/		/		/		Observation
7	ชาย	5	12/07	17/07	/		/			/	Observation In-depth
8	ชาย	5	02/03	05/03		/	เผา เฉพาะ เครื่อง กวดเด็ก			/	Observation In-depth Photo
9	ชาย	7	28/06	04/07	/		/			/	Observation
10	หญิง	7	03/09	08/09	/		/			/	Observation In-depth
11	หญิง	9	28/06	04/07	/		/		/		Observation
12	ชาย	9	13/07	18/07	/		/		/		Observation
13	หญิง	9	19/10	25/10	/		/		/		Observation In-depth Photo
14	ชาย	10	28/06	04/07	/		/		/		Observation
15	ชาย	10	29/10	04/11	/		/		/		Observation In-depth Photo
16	หญิง	11	01/07	06/07	/		/		/		Observation
17	หญิง	13	03/07	06/07	/			/	/		Observation
18	ชาย	14	02/07	09/07		/	/		/		Observation
19	หญิง	15	01/08	06/08	/		/		/		Observation
20	หญิง	15	08/09	14/09		/	/		/		Observation